

N:o 223.

Af herrar **A. Hedin** och **C. Wallis**, om *skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning angående den enskilda och kommunala sinnessjukvårdens förbättrande.*

För ett par månader sedan lästes i åtskilliga tidningar en redogörelse för ett ytterst upprörande fall af omänsklig behandling af en sinnessjuk. Redogörelsen, hämtad ur provinsialläkaren O. A. Wallströms i Sollefteå till länsstyrelsen afgifna rapport för år 1904 om vården af sinnessjuka och sinnesslöa i Resele och Ådalslidens socknar, är af denna lydelse:

»Den vanvårdade personen är ogifta Märta Brita Gradin, född 1871 och dotter till en fattig arbetare i Moflo, Ådalsliden. Vid d:r Wallströms besök befanns hon vara instängd i ett litet rum, hvars fönster tillspikats med bräder och hvars dörr tillspikats. Hon låg i en vid väggen fastspikad träsäng på en af uttömningar genomdränkt och betäckt madrass, smutsig och med rinnande, såriga ögon. Hon var afmagrad till ett skelett och hade inga andra kläder på sig än en till midjan nående tröja. Hon kan numera ej göra sig förstådd, hon endast skrattar, gråter eller morrar samt måste matas som ett litet barn. Modern har hittills skött henne så godt sig göra låtit under de 18 år dottern varit instängd i kammaren. Nu äro emellertid föräldrarna gamla och orkeslösa. De ha visserligen gjort framställning hos kommunen om hjälp och äfven erhållit 12 kronor i månaden, men något vidare har ej åtgjorts.

D:r Wallström säger sig aldrig under sin tjänstgöring som läkare sett något dylikt och ej heller kunnat ana att sådant förekom inom hans distrikt. Ingen kommunalnämndsledamot och icke ens prästen i församlingen har besökt den arma. Modern har alltsedan dotterns födelse 1871 icke fått ligga ostörd en enda natt.

D:r Wallström anser, att länsstyrelsen ofördröjligen bör ingripa samt att vederbörande inom kommunen gjort sig förtjänta af sträng varning.»

Man har yttrat den förmodan, att d:r W:s beskrifning gäller ett undantagsfall utan motstycke. Men mången tidningsläsare kan utan tvifvel påminna sig ej få berättelser om den omänskligaste vanvård af sinnessjuka — berättelser som man till och med ryggjar för att läsa till punkt och slut. Och nu mera kan ingen ovisshet råda därom, att ett stort antal sinnessjuka vanvårdas på ett upprörande omänskligt sätt. Den af en i Första Kammaren år 1900 väckt motion föranledda skrifvelsen till Kungl. Maj:t har med en inom andra förvaltningsgrenar ej ofta påräknelig skyndsamt medfört det angelägna resultatet, att man nu äger en kännedom om tillståndet, som möjliggör ett planmässigt arbete och en beräkning af kostnaderna. Denna berättelse tillåter ej något tvifvel därom, att förhållandena påkalla ett så skyndsamt arbete som möjligt för sinnessjukvårdens ordnande — påkallas af barmhärtigheten mot de olyckligaste bland olyckliga medmänniskor, och af omsorgen att utplåna hvad som eljest i betraktande af nutidens åskådningssätt och resurser skulle rättvisligen få kallas en skamfläck på vårt samhälle — vanvården af ett stort antal sinnessjuka.

Medicinalstyrelsen, som i förenämnda »Berättelse angående undersökning af sinnessjuka och sinnesslöa inom riket», afgifven i slutet af 1902 och tryckt 1903, framlagt plan och förslag till »sinnessjukvårdens ordnande», har utgått från den beräkningen att i det närmaste 60 procent af de sinnessjuka böra vårdas å statens hospital och asyler, och det är denna drygare hälft af sinnessjukvården, som planen gäller.

Styrelsen anmärker emellertid, att en »förbättring af den *enskilda och kommunala sinnessjukvården* är i lika hög grad af behovet påkallad, som utvecklingen af den offentliga sinnessjukvården».

En tredje tillgång inom sjukvårdsorganisationen — den sinnessjukvård som åligger länslasaretten — skulle styrelsen helst se försvinna (sid. 79), men kan ej för den närmaste framtiden ifrågasätta något sådant.

Det skall dröja lång tid innan platser i tillräckligt antal finnas för den sinnessjukvård, som enligt styrelsens plan bör besörjas af statsanstalternas. Riksdagen är emellertid i stånd att tillse, att ej anslaget till sinnessjukbyggnader minskas i strid med planen, således det i alla fall mycket långsamma verkets fullbordan försenas därigenom att — bland andra — detta anslag nedsättes, när 4:de och 5:te hufvudtitlarnes språngkraft gör det svårt att få budgeten att, som det heter, gå ihop.

Med tillräckliga penningmedel för uppförande af byggnader i enlighet

med de fordringar, som erfarenheten hittills gjort gällande, äro de yttre villkoren för statens sinnessjukvård uppfyllda.

Men hur skall en god, åtminstone ej usel sinnessvård för de åt enskildes och kommunens åtgärd öfverlämnade två femtedelarna åstadkommas? Den frågan är mycket svårare att besvara. Ja, om man säger: ojämförligt mycket svårare, så är det ej öfverdrifvet. Endast ett är visst, nämligen att hvad härom må vara föreskrifvet med till äfventyrs ännu gällande kraft ej motsvarar sitt ändamål. Man befinner sig inför alla hittills kända yttringar af vis inertia och passivt motstånd. Om dessa till slut kunna öfvervinnas, när de anlitats af dålig vilja, så kunna de ej besegras, när de bero af en ekonomisk oförmåga, hvars två tomma händer förblifva tomma. Och om alla svårigheter kunde öfvervinnas — t. ex.: i hvilka fall skall kostnad för sinnessjukvård åligga enskild? i hvilket fall kommun? i hvilket fall fullständigt, i hvilka delvis? hur afgöra hvar den sjuke skall vårdas? o. s. v. — hur förebygga, att under långvarig tvist, som kan uttänjas i årtal, den sjuke — kanske föremål för ovilja från mer än ett håll — blir det hjälplösa offret mindre för ett första angrepp af sjukdomen, än för en intressestrid, hvars förhatlighet är allt för väl känd redan från fattigvårdens inbördeskrig. Här finnes ju alls ej någon utväg, inga anstalter med läkare och biträdande personal för ett provisorium, tills striden afgjorts. Och när den omsider är afgjord, hvar finnes då, och hurudant är det definitiva hemmet? Svaret är, att för den sinnessjukvård, som enligt medicinalstyrelsens mening bör åligga staten, saknas tusentals platser.

Frågan om den kommunala och enskilda sinnessjukvården är en vidlyftig och svår fråga, som Riksdagen ej kan skjuta ifrån sig, hvars utredande den ej kan se fördröjas, sedan på dess eget initiativ sanningen nu kommit i dagen. Det skall dröja, äfven om man skyndsammast griper det verket an att utreda ämnet, innan härom en fastställd plan och en förpliktande lag föreligga; och hur mycket längre skall det ej dröja, innan den åtminstone delvis är från papperet flyttad ut i verkligheten!

Då uppstår den frågan, som är den närmaste anledningen till denna motion: är det möjligt att, inför de förskräckliga tafior, som i den mer nämnda, officiella berättelsen förevisas, *afvida*, att en gång i framtiden skall inträda ett bättre tillstånd? Är det möjligt för medlemmar af ett civiliseradt samhälle att ej höra de torterades rop, att under ett oberäkneligt långt tillsvidare blunda för deras fånghålor af smuts och all slags vämjelse?

Man kan väl jämförelsevis snart förskaffa dem, ej en tämligen god sjukvård, *men den behandling som människor*, hvilken deras tillstånd medgifver. Och är detta möjligt, så är det också en plikt.

Detta är en penningfråga.

Om sinnessjukvård, bedrifven som inkomstbringande affär, ej lär vara att räkna som en god utväg för lagstiftaren att anlita, så torde väl däremot, helst under allvarsam tillsyn, utackordering hos personer, som åtaga sig anbudet såsom affär, af olyckliga offer för privat och kommunal vanvård, hvilkas behandling nu är sådan, att blotta beskrifningen kommer oss att rysa, kunna såsom provisorisk nödfallsutväg anlitas. Då det är sannolikt, att den beskrifning af den kommunala och enskilda vården af sinnessjuka och sinnesslöa, som i medicinalstyrelsens berättelse meddelas, är glömd, så upprepas här ett antal af de i Berättelserna anförda exemplen. Styrelsens exempelsamling ur de undersökande läkarnes rapporter äro:

1. Från landsbygden 53 om vanvårdade sinnessjuka (å försörjningsinrättningar — inackorderade hos främmande — hos anhöriga mot betalning — hos anhöriga utan betalning — sinnessjuka som hafva tjänst).

2. Från städerna 14 (å försörjningsinrättning — i eget hem — hos främmande).

Exemplen å vanvård af sinnesslöa äro: från landsbygden 12, från städerna 6.

Af exemplen af den förra kategorien anföras vi:

4. K. E. A. (man). Någon gång aggressiv. Hotar att anlägga eld; ständiga rymningsförsök. Tillsyn saknas. Ständigt instängd i en afplankning af ett vindsrum med föga ljus; ingen ventilation.

6. K. L. L. Osnygg. Stundom sönderrifvande. Nattetid i oeldadt källarrum, gränsande till likboden, hvarifrån intensiv lukt.

11. Anna S. S. Kan ej hållas hemma, utan är ständigt på vandring; vårdslös med eld, snattar, för ett sedeslöst lif. Stor fruktan för den sjuka råder i trakten.

15. Karolina M. P. Går på rote på 14 ställen, 8 dagar på hvarje. För närvarande full af ohyra. Ligger i smutsiga och trasiga paltor. Saknar nödig ans och vård.

17. Bengta S. Mot betalning i enskildt hem. Födan otillräcklig. Ligger om nätterna i en ruskig säng, som står i ett bås i ett mörkt fähus.

25. A. R. S. Hos en broder mot 150 kronor om året. Skriker natt och dag, är osnygg och förstörande. Hemmet fattigt och ohygieniskt. Yttersta grad af brutal vanvård. Den sjuke, som har kontrakturer i knä-

lederna, är inläst i en afsides liggande byggnad, i en afspjälkad del af ett rum med förgallrade fönster; sängkläderna orena.

29. J. P. J. 82 år. Hos sonen mot 7,50(?) kronor pr dag för mat och 1 krona per dag för bevakning. Osnygg, väsnas, är förstörande och hotfull. Instängd i ett litet, ytterst osnyggt rum; sängkläder genompyrda af orenlighet. Föda och vård underhaltiga. Dryckenskap hos omgifningen.

31. K. I. A. Epileptiker. Hos styffader. Under anfällen förstörande och våldsam. Med eget medgifvande ligger den sjuke sedan 2¹/₂ år om nätterna fastlåst med en järnkätting vid väggen.

35. J. A. S. Hos en svåger. Häftig och retlig. Ser ut som en vilde; långt tofvigt hår och skägg, ytterst smutsig, full af ohyra; usla kläder. Om dagarna mest i fähuset, där han hjälper till att hålla rent. Får om nätterna ligga inom en afbalkning i svinhuset.

49.¹ Krister A. Hemmansägare. Rummet, där den sinnessjuka förvaras, är 3,5×3,5×2,2 meter samt försedt med två fönster, af hvilka dock det ena är fullständigt förspikadt med tätt intill hvarandra lagda bräder, det andra delvis med smala trälistor, hvaremellan en ytterst sparsam dager silar sig in i rummet. En högst vidrig stank rådde i rummet och var så olidlig, att läkaren i början, oaktadt dörren stod öppen, endast korta stunder kunde uppehålla sig i rummet och flera gånger måste gå ut och hämta frisk luft. Golfvet var täckt med stora hopar af damm, sopor och smuts; och såväl där som på väggarna, hvilkas tapeter till största delen voro bortrifna, funnos här och hvar högar af exkrement fastsmetade. Kakelugnen till stor del nedrifven, af den sjuke enligt omgifningens uppgift. I ett hörn af rummet, närmast det fullt tillspikade fönstret och betäckt af en mängd trasor, låg den sinnessjuka i en träsäng, med öfre delen af kroppen hvilande på ett ytterligt smutsigt skynke, närmast liknande ett stycke af ett hästtäck, med den nedre delen på en naken sängbotten; iklädd en af urin genomblött och för öfrigt af svett och all slags orenlighet till den grad nedsolkad skjorta, att den till färgen var nästan svart. På flera ställen i sängen, men naturligtvis mest under den sjuke märktes större och mindre stycken af exkrement, hvilka tillsammans med den sönderdelade urinen och utdunstningen från den sjukes kropp utsände den mest förpestande lukt. Såväl kring den sjukes midja som kring hans vänstra underben strax ofvanför fotknölen och alldeles inpå blotta kroppen

¹ Denna historia är hämtad ur en provinsialläkares rapport i oktober 1901 till Konungens vederbörande befallningshafvande och tillhör alltså icke föreliggande undersökningsmaterial, men torde på grund af sin utförlighet vara förtjänt att här upptages.

voro järnkedjor af ungefär 2 cm. bredd knutna och därefter fästade i väggen bredvid sängen. Under minst 2 års tid med korta frister lærer han på detta sätt varit fastkedjad »för att han ej måtte skada sig eller andra». Hans närmaste påstodo, att han behandlades väl samt att han i tillräcklig mängd fick mat af samma slag som den öfriga familjen.

Vi föreslå därför,

att Andra Kammaren för sin del beslutar,
att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhåller,
att Kungl. Maj:t ville låta utreda, huruledes åt de sennesjuke, hvilkas behandling under enskild eller kommunal vård är en obarmhärtig vanvård, må kunna beredas en mänsklig tillvaro.

Om remiss till andra tillfälliga utskottet anhålles.

Stockholm den 15 mars 1905.

A. Hedin.

C. Wallis.